

Werk gebaseerd op een gestorven mannelijke
Westerse beeldende kunstenaar 3549103519.0

Knutselwe

Knutselwerkje 2.0

Gebaseerd op een hedendaagse
kunstenaar, weerai beeldend, ja

“Creatief werken is
nog geen kunsteducatie.”

Voorwoord

Kunstjeugdbeweging BAZART bestaat sinds dit jaar tien jaar in verschillende steden in Vlaanderen. Sinds 2016 maak ik deel uit van deze gemeenschap, nu zes jaar later sta ik graag langer stil bij de werking van BAZART, meer specifiek bij de afdeling in Turnhout.

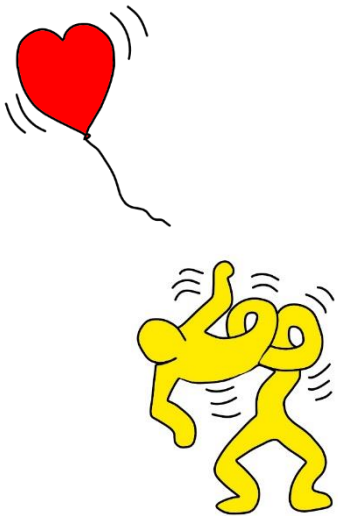
Ik zou onze werking kunnen plaatsen in de kritische pedagogiek. Maatschappelijk engagement is belangrijk, net als het verlagen en verminderen van drempels en ongelijkheid. We zijn namelijk een inclusieve jeugdbeweging waar kunst en cultuur centraal staat. Helaas valt het me op dat het kunsteducatieve karakter sterk afhangt van WIE de activiteiten voorbereidt, begeleidt en ondersteunt.

Ik benader mijn onderwerp op dezelfde kritische wijze, met de wens en het verlangen om iets te verbeteren in onze eigen werking. Hierdoor moet ik ook enorm in mijn eigen boezem kijken. Welke rol speel ik op vlak van educatie, zowel voor mijn leden als mijn medebegeleiders? (Smeyers, Ramaekers, van Goor & Vanobbergen, 2017).

Ik vind het heel belangrijk dat we als kunstjeugdbeweging onze identiteit behouden en ons onderscheiden van andere jeugdbewegingen. De integratie van kunst en cultuur zouden onze troeven moeten zijn en mogen, moeten, we meer inzetten.

Wanneer ik deze bezorgdheid deel, krijg ik gemixte reacties: wij knutselen toch? Wij hebben toch al een keer gedanst en toneel gespeeld? Voor mij is er echter een groot verschil tussen kunsteducatie en creatief bezig zijn. Door oude klassiekers zoals Mondriaan en van Gogh toe te passen, verandert het probleem niet, maar wordt het enkel verschoven.

Ik beoog een centrale plaats voor hedendaagse kunstenaars vanuit verschillende disciplines en een stijging van zowel meer kunst als meer educatie.

De voodoo-popjes

De leden mochten genieten van een openspelaanbod in het thema Halloween. Ze konden griezels strijkparelen, een spookhuis bouwen, pompoensoep met spinnenballetjes maken en voodoo-popjes naaien. De opties sloten mooi aan bij het inclusieve karakter van BAZART, er was keuzevrijheid en er waren verschillende soorten activiteiten. Het kunsteducatieve karakter was echter ver zoek. Volgens Winner & Simons (in Hetand, 2008, p. 66) is de kern van kunsteducatie een wisselwerking tussen productie, receptie en reflectie. De activiteit bevatte zeker enkele creatieve acties (productie) zoals bouwen en naaien, maar het kwam niet in de buurt van artistieke technieken of expressievormen. Wanneer er een verhouding is tussen de drie aspecten, zou de activiteit voor mij aanvoelen als iets kunsteducatief in plaats van iets creatief. Dit kan door andere werken te bestuderen, verbanden te zien, elkaars werk te beoordelen, nadenken over de betekenis van kunst...

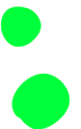

Autonoom theater

De leden van negen tot twaalf jaar maakten in december een eigen toneelstuk. Ze kregen in hun proces heel wat vrijheid voor het maken van het stuk. Het toneelspel was voor de kijker een hilarische kakafonie. Het verhaal ging over kinderen die niet binnen geraakten in Disneyland Parijs, maar dankzij een bijzondere ontmoeting met de Sint overal gratis binnen konden. Het was heel fijn om de kinderen zoveel plezier te zien hebben. Maar stiekem was ik wel ontgoocheld in de inhoud van de tekst, de technieken, details... Dit heeft ook te maken met de achtergrond van de begeleider, in een onderzoeksrapport schreef Tobias Frenssen (2014): "Om tot een tekenspel te kunnen komen, moet de maker wel de grammatica van een tekentaal in de vingers hebben." Volgens Hetland (2008) kan de achtergrond van een kunsteducator de kwaliteit van de kunsteducatie beïnvloeden. Ik ben er dan ook van overtuigd dat als een begeleider ervaring heeft met podiumkunsten of verhalen schrijven, hij/zij/die samen met de kinderen het toneelstuk naar een hoger niveau kan tillen.

Daarnaast kon het kunst- en erfgoedelement tot zijn recht komen wanneer er bijvoorbeeld werd vertrokken vanuit een heldere doelstelling of kunstwerk. Nu werd er uitsluitend rond creativiteit gewerkt (Mooss & Marijke Van Eeckhout, 2013).

Ik ben er wel zeker van dat de secundaire effectdomeinen van kunsteducatie benaderd werden door deze activiteit. Er was enorm veel plezier en de activiteit droeg ongetwijfeld bij aan hun persoonlijke en maatschappelijke ontwikkeling door samen te werken en zelf verantwoordelijkheid te nemen in het proces (Harland, 2008).

Frottage

De jongste leden maakten tijdens het begin van de herfst enkele werkjes met blaadjes. Ze begonnen met een natuurdmino waarbij er gebruik werd gemaakt van gezochte natuurvoorwerpen zoals dennenappels, blaadjes, takken... Het materiaal van de inleiding werd daarna gebruikt voor creatieve opdrachten. De kinderen maakten een figuur die een blaadje als kledingstuk kreeg.

Ten slotte legden ze blaadjes en takjes onder een blad, ze gingen erna over met wasco's. Op die manier kwam het reliëf naar boven. De naam van de techniek of een verwijzing naar de oorsprong werd niet vermeld. Op die manier werd er, volgens mij, tekortgedaan aan de kennis van de kunstdiscipline, technieken en vaardigheden. Andere primaire effecten van kunsteducatie kwamen ook weinig tot niet aan bod (Harland, 2008).

Klassieke van Gogh

Op een zaterdag kwam er een belangrijke bezoeker het fictieve museum van Vincent van Gogh bezoeken. Er was wel één groot probleem: afgelopen nacht werd er ingebroken en het grootste deel van zijn werken werd gestolen. De kinderen kregen drie uur de tijd om de kunstwerken te vinden. De kinderen werden verdeeld in twee groepen, ze moesten trachten zo snel en volledig mogelijk een onderdeel van de tentoonstelling te herstellen. Enkele werken werden door de dieven nalatig achtergelaten op het domein, waarschijnlijk waren ze gevallen tijdens de vluchtroute. Wanneer de kinderen zo'n werk vonden, mochten ze dit meenemen naar hun collectie. Daarnaast konden de avonturiers zich begeven in de stockageruimte van de dieven. Om zo voorzichtig mogelijk te zijn, mochten ze zich slechts 30 seconden in deze ruimte begeven. Wanneer ze de dieven niet wakker maakten, konden ze een kunstwerk meenemen en veiligstellen. Ten slotte konden de kinderen muntjes en informatie verdienen over Vincent van Gogh. Op die manier konden ze bij de grote opening voldoende uitleg geven over de kunstenaar en zijn werken. De muntjes dienden om materiaal aan te kopen, hiermee konden ze hun afdeling inrichten en eventuele beschadigingen aan de werken herstellen. De activiteit scoort niet enkel bij de kinderen heel goed, maar scoort ook op de basis van kunsteducatief niveau!

Er werd constructivistisch gewerkt, de kinderen werden ondersteund in hun leerproces rekening houdend met hun noden, interesses en mogelijkheden. De werken van van Gogh waren het vertrekpunt en van daaruit werd er ontdekt, ontwikkeld en gereflecteerd (Cultuur in de spiegel & MOOSS, 2017).

Van Gogh is een kunstenaar waar al duizenden activiteiten rond werden gedaan bij ons: gelinkt aan bloemschikken, tableaux vivants... Dit toont een overeenkomst met een onderzoek van Harland (2008): het gaat meestal over kunst uit de 19^e eeuw waarbij een mannelijke Europese blanke kunstschilder centraal staat. Actuele kunst, niet-Westerse kunst of kunst van voor 1800 mag voor mij meer aan bod komen!

Kunstenaars oeuvre

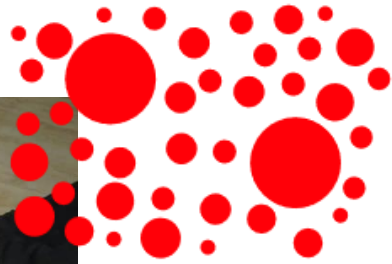
De kinderen werden opgedeeld in drie verschillende groepen, ze kregen allen een voor hen onbekende hedendaagse kunstenaar toegewezen. Peter Morrens, Sam Dillemans en Marlene Dumas waren de drie hoofdrolspelers. Het was de bedoeling om vertrekkend van enkel de naam het oeuvre van hun kunstenaar samen te stellen.

In het park hingen 21 kunstwerken op van de drie verschillende kunstenaars. Op de achterkant van de werken stond extra informatie, dit kon over elke kunstenaar gaan. Door opdrachten te doen, konden de kinderen informatie verdienen over hun kunstenaar. Dit kon over de techniek, het materiaal, het kleurgebruik, de thematiek... van de werken gaan.

Door de thematiek mee onder de loep te nemen, kwamen de leden in aanraking met de maatschappij en maatschappelijke en sociale kwesties. Dit behoort tot één van de zeven doelen van kunsteducatie volgens Hetland (2008).

De groepjes hadden drie kansen om te controleren of de gevonden werken correct waren. Foute werken werden ingeleverd en werden later terug opgehangen in het park. Het groepje dat als eerste het oeuvre van zijn/haar kunstenaar had samengesteld, was gewonnen. De kinderen leerden kijken naar de werken: zou dit geschilderd zijn? Wat voor penseelstreken zijn er? Welke werken hebben een verband of dezelfde stijl of thematiek?

Kunst-zinnig (?) spel

De oudste leden speelden onlangs een kunstzinnig spel. Volgens Barend van Heusden, hoogleraar Cultuur en Cognitie, is spel binnen kunst- en cultuureducatie een belangrijk element bij het opgroeien van kinderen (*CANON Cultuurcel*, 2020). De leden begonnen in drie kleine groepjes en moesten een hedendaags werk nabouwen met verschillende materialen. De enige vereiste was dat al het materiaal dat in hun kamp lag, gebruikt moest worden. Andere groepjes mochten materialen stelen, maar ook droppen. Een extra spelimpuls was dat het beeldend werk maximum twee keer mocht veranderd worden door de leiding. Het voorbeeld werd op een aparte locatie gehangen, de kinderen moesten dus het werk goed waarnemen alvorens het na te bouwen.

Performance

We bezoeken geregeld met onze leden een tentoonstelling. In 2021 was er een expo van Femmy Otten in het cultuurhuis de Warande. Femmy Otten maakt naast beeldend werk ook performances. We lieten ons inspireren door haar werken en gingen ook aan de slag met onze eigen performances, in het museum! Het bevorderen van het creatief denkvermogen kwam erg naar voren bij deze activiteit.

Volgens Hervé Tullet (2015/2017), een Franse kunstenaar, moet een begeleider net zoals een dirigent, choreograaf of trainer de deelnemers stimuleren, het proces leiden en hen vrij laten voelen. In dit geval is dat perfect gelukt, de begeleiders namen een coachende rol aan waarin modelleren en vrijheid sleutelwoorden waren.

Het vertrekpunt was ten slotte erg sterk, want er werd vertrokken vanuit de rijkdom van de werken van Femmy Otten met hieraan een heldere doelstelling gekoppeld. Het is extra mooi meegenomen dat ze een hedendaagse vrouwelijke kunstenaar is.

Er werd hier aandacht geschonken aan meerdere doelen van kunsteducatie waaronder esthetische waarneming. Dit is te danken aan het onderzoekende karakter van de stijl- en vormaspecten en de eigen interpretatie van het werk. Daarnaast kwam het creatief denken en verbanden leggen aan bod (Hetland, 2008).

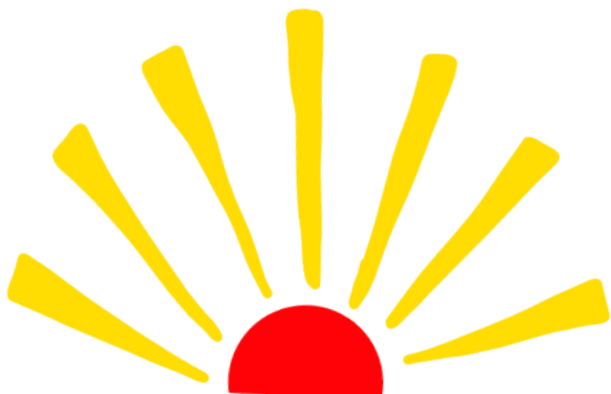
Dit voelde echt aan als een hele kunsteducatieve activiteit, tot ik vroeg aan mijn medebegeleiders welk kunstwerk de leden hadden nagebouwd of wie de maker was, ze wisten het niet...

BAZART vijf zintuigen museum

De jongste leden zijn tussen de zes en negen jaar, zij bezochten onlangs ons zelfgemaakte museum dat opgebouwd was rond de verschillende zintuigen. We gaven iedereen een ticket om zo het museum te kunnen betreden, op die manier werd het een hele beleving.

Wanneer ze het museum binnenkwamen was het volledig donker. We schotelden de kinderen enkele vragen voor: wat zie je momenteel? Wat is je focus in het museum: de muziek of de beeldende werken? Hoe is dat normaal in een beeldend museum?

De laatste ruimte in het museum ging rond het zintuig 'voelen'. Voor één keer mochten de kinderen de werken aanraken. Ze maakten kennis met 2D- en 3D-werken. Het was overduidelijk dat de beleving volledig anders was als de kunstwerken aangeraakt mochten worden. Wanneer ze op het zicht afgingen, leken de 2D-werken allemaal geschilderd. Wanneer ze mochten voelen, merkten ze meteen dat er ook een textielwerk tussen zat en dat acrylverf door de technieken helemaal anders kan aanvoelen. Ze leerden hierdoor het verschil tussen schilderen met penselen en met een paletmes. Bij zo'n activiteiten kan de kunstpraktijk van de begeleider een belangrijk element zijn. Ik probeer zelf zoveel mogelijk mijn kunstenaarspraktijk mee te nemen en medebegeleiders aan te moedigen om hetzelfde te doen (Haanstra, van Strien & Wagenaar, 2006).

Afsluiter

Opvallend, de observaties die ik deed in mijn kunstjeugdbeweging kwamen grotendeels overeen met de uitkomsten van interviews die beschreven staan in het tijdschrift Cultuur + educatie 23. De interviews werden gedaan op achttien verschillende scholen en gingen over beeldende vakken. Onze kunstjeugdbeweging voelt door onder andere de spelimpulsen en door het ontbreken van (summatieve) evaluaties zeker niet schools aan, maar toch lijken er qua kunstvormen en -periodes grote gelijkenissen met de schoolse context.

Een gedeeld besef is dat het grootste deel van de activiteiten draaien rond Westerse kunst, meestal uit het einde van de negentiende eeuw en begin twintigste eeuw. Hierin staat de blanke mannelijke kunstenaar (meestal een schilder) centraal. Het medium van de kunsteducatieve activiteiten is voornamelijk tekenen en schilderen. Het verschil is dat het bij ons niet de bedoeling is om enkel op beeldende kunst te focussen, want we dienen ook andere disciplines zoals dans, muziek, nieuwe media, literatuur... te integreren. Ten slotte wordt er vaak niet uitgedaagd tot creatieve denkprocessen (Harland, 2008).

Dat laatste is een belangrijk aspect van kunsteducatie dat in onze werking meestal achterblijft. Productie staat op kop, maar vaak zonder een duidelijke instructie of concreet cultureel vertrekpunt. Op de tweede plaats staat bij ons perceptie, het ervaren van kunstproducties en leren door kunstobjecten, het reflecteren komt slechts gering aan bod (Hetland, 2008).

Door observaties te doen en mijn medebegeleiders te interviewen, kwam het besef nog meer naar voren: er moet iets veranderen om onze identiteit niet uit het oog te verliezen. Ik hecht namelijk veel waarde aan het bereiken van onze naam: een inclusieve kunstjeugdbeweging zijn. Simpelweg omdat ik ervan overtuigd ben dat onze leden hierdoor sleutelcompetenties kunnen ontwikkelen om in dialoog te kunnen gaan met de wereld.

Ik beschouw het als mijn taak om in de eerste plaats kwalitatieve kunsteducatieve activiteiten te organiseren die voor alle leden toegankelijk zijn. Om hiertoe te bekomen, dien ik mijn medebegeleiding mee te nemen in de wereld van de kunsteducatie. Dit kan door samen te reflecteren, goede voorbeelden te benoemen, de eigen kunstenaarspraktijk meer te integreren, hedendaagse kunstenaars te ontdekken... Op die manier hoop ik de creatieve (meestal louter beeldende) opdrachten achter ons te laten. Deze visie is een opstap naar een bijkomend onderzoek en het creëren van praktische handvaten voor mijn team. Want ook de begeleiding heeft duidelijk nood aan kwalitatieve kunsteducatie.

Bronnenlijst

- CANON Cultuurcel. (2020, oktober 22). Betekenis geven aan een snel veranderende wereld. Opgehaald van Cultuurkuur:
<https://www.cultuurkuur.be/project/betekenis-geven-aan-een-snel-veranderende-wereld>
- Cultuur in de spiegel & MOOSS. (2017). Cultuur in de spiegel & MOOSS.
- Frenssen, T. (2014, januari). Kunsteducator of verbindingskunstenaar: competentieprofiel voor de interdisciplinaire, cross-sectorale kunsteducator. Opgehaald van KU Leuven Lirias:
https://limo.libis.be/primo-explore/fulldisplay?docid=LIRIAS1944302&context=L&vid=Lirias&search_scope=Lirias&tab=default_tab&fromSitemap=1
- Haanstra, F., van Strien, E. & Wagenaar, H. (2006). Docenten en leerlingen over de lespraktijk beeldende kunst en cultuur. Opgehaald van Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten:
https://www.ahk.nl/media/ahk/AHK_Els_van_Strien_v6.pdf
- Harland, J. (2008). Voorstellen voor een evenwichtiger kunsteducatie. Cultuur + educatie 23, 12-53.
- Hetland, L. (2008). Het spoor van vier onderzoeken. Cultuur + educatie 23, pp. 54-84.
- Mooss & Marijke Van Eeckhaut (2013). Kunst- en erfgoededucatie. Theorie en praktijk. Leuven: Acco.
- Smeyers, P., Ramaekers, S., van Goor, R. & Vanobbergen, B. (2017). Inleiding in de pedagogiek. Grondslagen en stromingen. Boom.
- Tullet, H. (2017). Kunstworkshops voor kinderen (J. Goossens, vert.). Lemniscaat. (Origineel werk gepubliceerd in 2015).

